

<http://sbe.gantep.edu.tr> 'den online ulaşılabilir

Gaziantep Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi
6(2):91-102 (2007)

Gaziantep
Üniversitesi
Sosyal Bilimler
Dergisi

Serbest Bölgelerin Ekonomik Etkileri: Gaziantep Serbest Bölgesi'nin Etkilerine İlişkin Bir Saha Araştırması

İbrahim Arslan^{1*} and Sevda Yapraklı²

¹Gaziantep Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Uluslar Arası Ticaret ve Lojistik Bölümü, Gaziantep Türkiye
²Atatürk Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fak. İktisat Bölümü, Erzurum Türkiye

Özet. Uluslararası ticaretin her geçen gün biraz daha küresel bir nitelik kazandığı günümüzde serbest bölgeler, kuruldukları ülke ve bölgenin ekonomik yapısı üzerinde önemli etkiler ortaya çıkarmaktadır. Bu kapsamda serbest bölgeler, ekonomik yapıyı temel olarak yatırım ve dış ticareti artırma, verimlilik artışı sağlama, istihdam olanakları yaratma, ihracatı ve rekabet gücünü artırma etkileri ortaya çıkararak etkilemektedir. Bu çalışmanın amacı, Gaziantep Serbest Bölgesi'nin ekonomik etkilerini değerlendirmektir. Bu amaç doğrultusunda Gaziantep'teki serbest bölgede çalışanlardan, anket yoluyla serbest bölgenin ekonomik etkilerine yönelik görüşleri hakkında veriler toplanmış ve toplanan veriler SPSS paket programı kullanılarak değerlendirilmiştir.

Anahtar kelimeler: Ticaret rejimi, serbest bölge, Gaziantep Serbest Bölgesi

Economic Effects of Free Zones: A Research for Determination of the Effects of Free Zone in Gaziantep

Abstract. As the international trade gains a global nature, free trade zones lead to significant impacts on the economies where they are founded and on the economic structure of region. Within this scope, free trade zones contribute to the economic structure by basically increasing the investment, foreign trade productivity creating employment opportunities, and increasing the exportation and the competitive capacity. The main of this study is to evaluate the impacts of Gaziantep Free Trade Zone in accordance with this aim, data concerning the opinions of people who work in Gaziantep Free Trade Zone about the economic impacts of free trade zone were collected using a questionnaire method and the data collected were analyzed using SPSS.

Key words: Trade regime, Free zone, Gaziantep Free Zone,

I. GİRİŞ

Serbest bölgelerin (SB) makroekonomik etkileri uluslararası iktisat ve kalkınma literatürünün önemli tartışma konularından biridir. Ticari küreselleşme sürecinde SB'lerin ekonomik etkileri, sadece akademisyenlerin temel ilgi alanlarından birini oluşturmakla kalmamış, ticaret ve kalkınma politikalarını oluşturanların da başlıca dayanaklarından biri olmuştur.

II. Dünya Savaşı'ndan sonra ortaya çıkan dünya ticaretini serbestleştirme eğilimleri günümüzde de hızlı bir şekilde sürmektedir. Evrensel boyutlarda dünya ticaretini serbestleştirme çabaları adeta dünyayı tek bir pazar haline getirme amacına yöneliktir. Küreselleşme özellikle 1980 sonları ve 1990 başından itibaren dünyada yaygın olarak kullanılmaya başlanan bir kavramdır. Ekonomik anlamda küreselleşmenin boyutlarından biri olan ticari küreselleşme, Dünya Ticaret Örgütü'nün oluşumuyla sonuçlanan GATT (General Agreement on Tariffs and Trade) çerçevesinde, uluslararası mal ve hizmet ticareti üzerindeki gümrük tarifeleri ve kotaların tedrici bir şekilde kaldırılarak uluslararası ticaretin evrensel boyutta serbestleştirilmesi çalışmaları ile başlatılmıştır (Seyidoğlu, 1999:189).

Dünya ticaretinde küreselleştirme çabalarının yanı sıra bazı özel durumlarda, birtakım malların ülke sınırlarından içeri girişine olağan gümrük rejimlerinin uygulanmadığı bazı istisnalar oluşmuştur. Özel gümrük rejimleri olarak adlandırılan bu istisnaların başlıcaları; antrepo rejimi, geçici kabul rejimi, transit ticaret rejimi, sınır ve kıyı ticareti rejimi ve SB rejimidir (Sönmez,1995: 22-23). Çalışmada bu beş özel gümrük rejiminden biri olan SB rejimi dikkate alınmıştır.

SB'ler, ülkenin siyasi sınırları içerisinde olmakla beraber, dış ticaret, vergi ve gümrük mevzuatının uygulanması bakımından gümrük hattı dışında sayıldığından, ülkede geçerli ticari, mali ve iktisadi alanlara ilişkin yasal düzenlemelerin uygulanmadığı, yapılan sınai ve ticari faaliyetler için daha geniş muafiyet ve teşviklerin tanındığı, ülkenin diğer kısımlarından fiziki olarak ayrılan ve ticaret, imalat ve hizmet faaliyetlerinin yapıldığı yerler olarak tanımlanabilir (Gasbaş, 2007:1).

Özellikle Gelişmekte Olan Ülkeler (GOÜ) açısından SB'ler; yeni yatırımlar, teknoloji transferi, yeni istihdam alanları, ihracat artışı gibi makroekonomik etkiler yaratmak suretiyle giderek daha da önemli hale gelmektedir.

Serbest bölgeler ülkelerin ekonomik yapıları üzerinde oynadığı önemli rolden hareketle yapılan bu çalışmanın temel amacı; Gaziantep Serbest bölgesinin kentin ekonomik yapısı üzerindeki etkilerini istatistiki yöntemlerle değerlendirmek ve SB'lerin makroekonomik etkilerine yönelik görüşleri ortaya koymaktır.

Bu amaç doğrultusunda, çalışmada öncelikle SB'ler ve SB'lerin makroekonomik etkilerine ilişkin genel bilgiler verilmekte ve Türkiye'deki serbest bölgeler ile Gaziantep Serbest Bölgesi tanıtılmaktadır. Daha sonra araştırmanın amacı ve önemi, varsayımlar, hipotezler ve yöntem açıklanmakta ve araştırma sonucunda ulaşılan bulgular verilmektedir. Son olarak, elde edilen bulgular değerlendirilmektedir.

A) Serbest Bölgeler ve Serbest Bölgelerin Makroekonomik Etkileri

1) Serbest Bölgeler

Türkiye ile Avrupa Birliği arasında 1 Ocak 1996 tarihinde oluşturulan Gümrük Birliği çerçevesinde yeniden düzenlenen gümrük mevzuatında, SB'ler; Türkiye gümrük bölgesinin parçaları olmakla beraber, gümrük vergileri ile ticaret politikası önlemlerinin ve kambiyo mevzuatının uygulanması bakımından Türkiye gümrük bölgesi dışında olduğu kabul edilen; serbest dolaşımda olmayan malların herhangi bir gümrük rejimine tabi tutulmamak ve serbest dolaşıma girmemek kaydıyla konulduğu, serbest dolaşımdaki malların ise ihracat rejimi hükümlerine tabi tutularak konulduğu yerler olarak tanımlanmıştır. Bu alanlarda, gümrük ayrıcalıklarının yanı sıra, yatırımcılara genellikle çeşitli vergi muafiyetleri tanınmakta, dünya standartlarında iletişim ve haberleşme gibi altyapı olanakları sunulmakta ve ihracata yönelik üretime çeşitli biçimlerde sübvansiyonlar sağlanmaktadır (GASBAŞ, 2004:1).

Ulusal sınırları aşarak ülkeye giren mallar kural olarak ülkenin normal gümrük rejimine tabidir ve bu mallardan tarife cetvellerinde öngörülen oranlarda vergi alınır. Bu düzenlemenin mali bir

istisnası olan SB'ler, kuruldukları ülkenin gümrük mevzuatının geçerli olmadığı yabancı bir ülke gibi kabul edilirler. Çeşitli ara malları ve nihai mallar bu bölgelere, sonradan ev sahibi ülke ile veya diğer ülkelerle ticareti yapılmak üzere gümrüksüz olarak ithal edilirler. SB'lerde genel olarak, her türlü depolama, sergileme, imalat, montaj, demontaj, test, paketleme ve paket açma işlemleri yapılabilir (Kibritçioğlu,1997:75). Ülkeler ekonomik yapılarına uygun olarak bir takım beklentilerini gerçekleştirmek için kendi serbest bölgelerini kurmuşlardır. Beklentileri farklı olduğundan serbest bölgelerin hepsi homojen yapıda değildir. Gelişmekte olan ülkelerdeki SB'lerde genellikle ihracata yönelik üretim yapıldığından serbest üretim bölgeleri veya ihracatı geliştirme bölgesi olarak adlandırılmaktadır. Ayrıca SB'ler, buldukları yer itibarıyla da serbest ticaret bölgesi, özel ekonomik bölgeler, ihracatı geliştirme bölgesi ve Maqiladorlar (ikiz fabrikalar) gibi farklı isimler de almaktadır (Erdoğan,1985:21).

Serbest bölgelerin dünya tarihindeki ilk örnekleri bundan yaklaşık 2000 yıl kadar önce Kuzeydoğu Akdeniz'de kurulmuş olmakla birlikte, bugünkü SB'lerin yapı ve işlevlerine benzer nitelikteki ilk Serbest bölgeler 300 yıl kadar önce kurulmaya başlanmıştır. Bununla birlikte SB, 1959 yılında İrlanda'daki Shanonn (1959) ve Porto Riko (1962) Serbest Bölgelerinin kurulmasına kadar genellikle uluslararası mal ticaretinin serbestçe yapıldığı bölgeler olarak bilinmekte ve Serbest Ticaret Bölgesi olarak tanımlanmaktaydı. Ancak, bu tarihten itibaren bu tür bölgelerin ihracata yönelik çeşitli üretim süreçlerini içermeye başlaması ve özellikle 1970'li yıllarda Uzak Doğuda başarılı örnekler vermesinin ardından iktisatçıların dikkatini çekmiştir (Erdoğan, 1985:9-12; Ege, 1999:1). Bir çok açıdan tartışmalı olmasına rağmen, gelişmekte olan ülkeler bu bölgelere ihracata yönelik kalkınma çabalarında tamamlayıcı bir rol vermeye başlamıştır. SB'lerin göreceli de olsa bu politikaların gerçekleştirilmesine katkı sağlamaları, dünyanın birçok yerindeki gelişmekte olan ülkeleri bu tür bölgeleri oluşturmaya özendirmiştir.

2) Serbest Bölgelerin Makroekonomik Etkileri

Serbest bölgelerin dünya tarihinde oldukça uzun bir geçmişi olmasına rağmen, gerçekte 1970'li yıllardan itibaren dünya ticaretinde önemli bir rol oynamaya ve iktisat literatüründe yer almaya başlamıştır.

İktisat literatüründe serbest bölgelerin özellikle Gelişmekte olan ülkelerde, yabancı sermaye yatırımlarını ve dış ticareti artırmak, yerli üreticilerin dünya piyasalarındaki fiyattan girdi temin etmelerini sağlayarak uluslararası rekabet güçlerine katkıda bulunmak, ihracata dönük sanayilerin gelişmesini teşvik ederek ihracatı artırmak, döviz girişini artırmak, yeni iş imkanları yaratarak istihdam sorununun çözümüne yardımcı olmak, gelişmiş üretim ve yönetim tekniklerinin yurtdışından ülkeye getirilmesiyle ekonomik standartları yükseltmek gibi çeşitli amaçlarla oluşturulduğu kabul edilmektedir (Dabaour, 1999:18; Tatlı, 2007:1).

Serbest bölgelerin makroekonomik etkilerini aşağıdaki gibi özetlemek mümkündür (Tüzmen, 2007:1):

- SB'deki üretim faaliyetlerinde kullanılmak üzere, iç pazardan ihraç edilen hammadde, yarı işlenmiş ve mamul mallarla ülke üretiminin artmasına katkıda bulunmak,
- Sağladıkları avantajlarla ülke ihracatını ve döviz girdisini arttırmak,
- İthal girdi kullanarak üretim yapan yerli firmalara gümrük vergisiz ve KDV'siz mal giriş imkanı sağlayarak, yurt dışındaki rakipleriyle aynı şartlarda üretim yapma olanağı yaratmak,
- Ülkede kullanılması düşünülen yeni ticari ve ekonomik politikaların denenebilmesini temin etmek,

- Yabancı sermayeli firmaların, risk faktörünün düşük, karlılığın yüksek olduğu SB'lere yatırım yapmalarını teşvik etmek ve böylece ülkeye yeni teknolojilerin girmesini hızlandırmak,
- SB'de yarattığı doğrudan istihdamın yanında, bölgedeki üretim ve ticari faaliyetlerle ülke içindeki diğer faaliyetlere etki ederek dolaylı istihdam yaratmak,
- Büyük parçalar halinde SB'ye getirilen malların gerektiğinde küçük parçalar halinde ülkeye ithal edilmesini sağlayarak üretim maliyetlerini düşürmektir.

Bu kapsamda, SB'lerin ekonomik etkileri ile ilgili olarak iktisat literatüründe yer alan ancak veri kısıtı nedeniyle az sayıda bulunan belli başlı çalışmalarda (Rodriquez, 1976:385-388, Pollack, 1981:37-45, Sklair, 1986:753-759, Young ve Miyagiwa, 1987:397-405, Peng ve Vellenga, 1993:301-318, Manezhev, 1995:76-87, Bolin, 1996-1997; Wei, 1999:12, Marangoz ve İçerli, 2000; Haywood, 2004:45-52 ve UNESCAP-KMI, 2005), SB'lerin yabancı sermaye yatırımlarını ve dış ticareti artırma, rekabet gücü artışı sağlama, ihracatı artırma ve istihdam artışı sağlama gibi etkilere sahip olduğu yönünde bulgular elde edilmiştir. Bununla birlikte, (Hamada,1974:225-241, Hamilton ve Svensson,1982:45-64 ve Young,1987:369-384) tarafından yapılan çalışmalarda SB'lerin ülke refahını ve ulusal geliri olumsuz etkilediği sonucuna ulaşılmıştır. Benzer şekilde (Chaudhuri ve Adhikari 1993:157-162), tarafından yapılan çalışmada ise SB'lerin köyden kente göçü hızlandırarak işsizliğin artmasına neden olduğu ileri sürülmüştür.

Özetlenecek olursa, teorik ve uygulamalı çalışmaların büyük çoğunluğunda SB'lerin refah ve ulusal gelir üzerinde olumlu makroekonomik etkilerinin olduğu sonucuna varıldığını ve çalışma sonuçlarının büyük oranda birbirini tamamlayıcı nitelikte olduğunu söylemek mümkündür. Bununla birlikte, anılan çalışmalarda veri sıkıntısı nedeniyle farklı makroekonomik etkilerin incelenmesi farklı sonuçların elde edilmesine neden olmaktadır. Bu sorunu ortadan kaldırmak için, SB'lere ilişkin istatistik verilerin yeterli düzeyde derlenmesinin ve yayınlanmasının, SB'lerin makroekonomik etkilerini açıklamada daha etkin olabileceği ifade edilebilir. Bu çalışmada da veri sıkıntısı nedeniyle, SB'lerin makroekonomik etkilerine yönelik etkileri belirlemek için anket çalışması yapılmış, anketlerden elde edilen birincil verilerle istatistik analizler gerçekleştirilmiştir.

B) Türkiye'deki Serbest Bölgeler ve Gaziantep Serbest Bölgesi

Türkiye'de 1927 yılında başlayan SB kurma girişimleri çeşitli iktisadi ve siyasi nedenlerden dolayı 1980'li yıllara kadar uygulama alanı bulamamıştır. 24 Ocak 1980 kararlarından sonra dünyadaki başarılı deneyimlerden hareketle, bu tür bölgelerin yabancı yatırımcıları çekeceği ve ihracata katkı sağlayabileceği düşünülmüştür. 1985 yılında yayınlanan 3218 Sayılı Serbest Bölgeler Kanunu ile, Türkiye'de ihracata bağlı üretim ve ihracatı arttırarak, yabancı sermaye ve teknoloji girişinin hızlandırılması, ekonomik verilerin düzenli olarak toplanarak iç gelir ve ticari imkanların arttırılması amaçlanmıştır (Ege, 1999:40). 1987 yılından bu yana Akdeniz kıyısında, Mersin, Antalya ve Adana-Yumurtalık Serbest Bölgeleri, Ege Bölgesi'nde Ege (İzmir), Denizli ve İzmir Menemen Deri Serbest Bölgeleri, Marmara Bölgesi'nde, İstanbul Atatürk Havalimanı, İstanbul Deri ve Endüstri, İstanbul Trakya, Avrupa, Kocaeli, Tübitak-Mam Teknoloji, Bursa Serbest Bölgeleri ve İstanbul Uluslararası Menkul Kıymetler Serbest Bölgesi, Karadeniz kıyısında, Trabzon, Rize ve Samsun Serbest Bölgeleri, Güneydoğu Anadolu Bölgesi'nde Mardin ve Gaziantep Serbest Bölgeleri, Doğu Anadolu Bölgesi'nde Erzurum Doğu Anadolu Serbest Bölgesi, İç Anadolu Bölgesi'nde, Kayseri Serbest Bölgesi faaliyete geçmiştir. 1990'lı yıllarda hızla artan SB sayısı günümüzde 20'nin üzerine çıkmıştır (DTM-SBGM, 2007:1).

Gaziantep serbest bölgesi, arazisi ve kuruluş işletilmesi tamamen özel sektöre ait olan modele göre kurulmuştur. Bu modele göre, bölge kurucu ve üreticileri devletten hiçbir yardım almaksızın

tamamen bölgeyi kullanıcılara hazır hale getirmekte ve isteyene kiralamakta; isteyene de arazi mülkiyetini satabilmektedir. Bu bağlamda, yer ve sınırları, 07.07.1998 tarih ve 98 / 11368 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı ile belirlenen Gaziantep Serbest Bölgesi'nin kurulması ve işletilmesi için Anonim Şirket olan GASBAŞ yetkili kılınmıştır. Gaziantep Serbest Bölgesi gerekli alt ve üst yapı çalışmaları tamamlanarak, GASBAŞ tarafından 05.07.1999 tarihinde işletmeye açılmıştır. Yaklaşık 1.400.000. m² alan üzerine kurulu bulunan Gaziantep Serbest Bölgesi'nde; ticari alanlar, yollar, sosyal tesisler, otoparklar ve yeşil alanların dışında, yaklaşık 875.000. m² lik bir alan sanayi alanı olarak ayrılmıştır. Gaziantep serbest bölgesinin kurucu ve işletici firması GASBAŞ, ithalat ve ihracat yapan firmalara, üretim faaliyetleri için, parselasyon yapılmış ve altyapısı hazırlanmış arazi, hazır fabrika binaları, modüler üretim binaları, açık ve kapalı depo alanları ile işyerleri kiralamaktadır. Bunların dışında genel hizmetler olarak; elektrik, su, telefon, yemek, yükleme ve boşaltma, işgücü ve ekipman temini, çöp toplama vs., bölge içinde bulunan sosyal tesislerden yararlanma olanağı ve sergi alanlarında yerli ve yabancı ziyaretçilere ürünleri tanıtıcı bilgi, haberleşme ve sekreterlik hizmetleri verilmektedir (GASBAŞ,2007:1).

II. GAZİANTEP SERBEST BÖLGESİ'NİN EKONOMİK ETKİLERİ

Bu çalışmada, Gaziantep Serbest Bölgesi'nin ekonomik etkileri istatistiki yöntemlerle değerlendirilmekte ve SB'nin makroekonomik etkilerine yönelik görüşler belirlenmeye çalışılmaktadır. Çalışmanın bu bölümünde araştırmanın önemi ve amacı, kapsamı, sınırları ve kısıtları ile araştırma yöntemine ilişkin bilgiler yer almaktadır. Ayrıca verilerin analizi, elde edilen bulgular ve bu bulgulara dayalı olarak yapılan değerlendirmeler de bu bölüm içerisinde incelenmektedir.

A) Araştırmanın önemi ve amacı

Ekonomik anlamda sınırların ortadan kalkması ile oluşan küreselleşme ve küresel rekabet olgusu, işletmeler arasındaki rekabeti artmıştır. Ulaşım, haberleşme ve üretim teknolojileri gibi alanlarda ortaya çıkan yenilik ve gelişmeler işletmeleri, gerek ulusal gerekse uluslararası düzeyde rekabetçi üstünlükler elde etmeye zorlamıştır. Bu durum karşısında Gaziantep'in yabancı yatırımcılar bakımından güçlü yönlerine bakıldığında kentin Türkiye'ye yatırım yapan ve ihracat yapmak isteyen yabancı yatırımcılar için ihracat potansiyeli ile önemli bir yatırım sahası olduğu görülmektedir. Özellikle coğrafi konumu, Avrupa'ya ihracat yapmak isteyen yabancı yatırımcılar için önemli fırsatlar sunmaktadır.

Bir bölgeye kurulan serbest bölgenin o bölgeyi yeni yatırımlar, teknoloji transferi, yeni istihdam alanları, ihracat artışı vb. ekonomik yönden etkilemesi kaçınılmazdır. Çünkü o bölgeye yerli ve yabancı birçok kişi ve kuruluş gelmektedir. Bunlar beraberinde bir takım üretim teknolojilerini ve uygulamalarını da getirmektedirler.

B) Araştırmanın kapsamı, sınırları ve kısıtları

Araştırmanın kapsamını, Gaziantep SB'sinde çalışan kişiler oluşturmaktadır. Bu çalışmada anketi eksik ya da yanlış doldurulan kişilerin SB'ler konusunda net bir tutum ve düşünce geliştirmemiş oldukları varsayılarak araştırma kapsamına dahil edilmemişlerdir. Ayrıca katılımcıların, araştırmada kullanılan anket formunu doğru ve içten yanıtladıkları ve içinde buldukları ortamı değerlendirebildikleri varsayılmıştır. Araştırma, anket formunda yer alan sorularla (demografik özellikler, çalışma durumu, bilgi düzeyi ve SB'nin Gaziantep'in ekonomik yapısı üzerindeki etkileri), veri toplama tekniğinde (ankette) yer alan değişkenlerle ve Gaziantep SB'sinde çalışan kişilerle sınırlandırılmıştır. Bununla birlikte kapsam, il merkezinde yaşayan

kişilerle sınırlandırılmıştır. Araştırmanın en önemli kısıtını zaman ve maddi kaynak yetersizliği oluşturmaktadır. Bu kısıt nedeniyle araştırma yalnızca Gaziantep il merkezinde yaşayan SB çalışanları üzerinde yapılmak durumunda kalmıştır.

1) Araştırmanın Yöntemi

Araştırmanın yöntemi, örnekleme süreci, veri toplama yöntem ve aracı ile araştırmanın nasıl bir yol izlenerek gerçekleştirileceğini açıklayan kavramsal çerçeve, verilerin toplanması ve değerlendirilmesi ile ilgili bilgilerden oluşmaktadır.

2) Örnekleme Süreci

Araştırmanın ana kütesini Dış Ticaret Müsteşarlığı Serbest Bölgeler Genel Müdürlüğünün 30.04.2007 tarihli Serbest Bölge İstatistiklerinde belirtilen toplam 155 kişi oluşturmaktadır. Örnek büyüklüğü, 155 kişi arasından basit tesadüfi örnekleme yöntemi ile seçilen 87 kişiden oluşmaktadır.

Örnek büyüklüğünün belirlenmesinde aşağıdaki formül kullanılmıştır (Bağ, 2001:45).

$$\text{Örnek Büyüklüğü} = \frac{N.t^2.p.q}{d^2(N-1) + t^2.p.q}$$

$d = 0.05$ önem düzeyinde “ t ” 1,96 (tablo değeri) olarak kabul edilmiş olup p ve q değerleri “0,5” değerini almışlardır. “ N ” ana kütle büyüklüğü olan “155” rakamını ifade etmektedir. Yukarıdaki formül yardımı ile örneklem hacmi için 87 kişiden oluşan bir örnek büyüklüğü saptanmıştır.

3) Veri Toplama Yöntem ve Aracı

Araştırma 87 kişilik bir örnek grubu üzerinde gerçekleştirilmiştir. Araştırma öncesinde 87 kişinin çalıştığı firmalarının yetkilileriyle görüşülerek şubelerinde araştırma yapma izni istenmiştir. Bu talebe tüm firmalar olumlu yanıt vermiştir. Verilerin toplanmasında yapısal mülakat tekniği kullanılmış ve müşterilerle yüz yüze görüşmek suretiyle bilgiler toplanmıştır. Araştırmanın yürütülmesinde 8 anketörden yararlanılmıştır. Gaziantep Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi öğrencileri içerisinde seçilen anketörler önce deneklere yöneltilecek sorular, incelenen konu, ele alınan değişkenler ve görüşme yöntemi hakkında bilgilendirilip eğitilmiş, sonra ilgili sahalara yönlendirilmişlerdir.

Veri toplama yöntemi ve araştırma için gerekli veriler, geniş bir literatür taraması yapılarak ve bu alandaki uzman görüşleri de dikkate alınarak belirlenmiş ve buna göre anket formu hazırlanmıştır. Araştırmada kullanılmak üzere çok seçenekli toplam 18 kapalı uçlu sorudan oluşan bir anket formu düzenlenmiştir. Anket formu iki ana bölüme ayrılmaktadır. Birinci bölüm, katılımcıların demografik özellikleri (eğitim düzeyi, ünvan, yaş, medeni durum ve cinsiyet) ile ilgili 4 sorudan oluşmaktadır. Demografik özelliklere ilişkin soruların yanıtlanmasında cevaplayıcılara muhtelif seçenekler sunulmuştur. İkinci bölüm ise, 14 sorudan oluşmakta ve SB’de çalışanların çalışma durumları (SB’de çalışılan bölüm, çalışma süresi ve iş türü) ve SB hakkındaki bilgi düzeyleri ile SB’nin makroekonomik etkilerine (ekonomik yönde değişim, Gaziantep ilinin gelişimi, ekonomik faaliyetlerde artış, teknoloji transferi, doğrudan yabancı yatırım, dış ticaret, rekabet gücü, istihdam, ekonomik gelişme ve komşu illerle ekonomik ilişki) ilişkin düşünceleri ve bilgileri tespit etmeye yönelik sorularla kapsamaktadır. Araştırmanın ikinci bölümünde yer alan ve makroekonomik etkilere yönelik sorularla ilgili cevapların alınmasında Likert tipi 5 aralıklı ölçek kullanılmıştır. Kullanılan Likert tipi ölçekte yer alan beş ifade şu şekildedir: 1. Kesinlikle katılmıyorum, 2. Katılmıyorum, 3. Kararsızım, 4. Katılıyorum, 5. Kesinlikle katılıyorum.

Anket formuna son hali verilmeden 15 kişilik bir örnek grubu üzerinde ön teste tabi tutulmuş, cevaplayıcılardan gelen öneriler doğrultusunda form yeniden düzenlenerek nihai haline getirilmiştir. 87 kişi üzerinde uygulanan araştırmada, cevaplama hataları olan (eksik ya da yanlış doldurulan) formlar (toplam 3 tane) ayıklanmış ve toplam 84 anket formu analize tabi tutulmuştur. Diğer taraftan araştırma güvenilirlik testi yapılmış ve Cronbach's Alpha katsayısı 0,88 olarak bulunmuştur. Bu oran, araştırmanın güvenilirliğinin oldukça yüksek olduğunu göstermektedir.

4) Verilerin Analizi

Araştırmada toplanan verilere, anket formunda yer alan sorunun niteliğine göre 1, 2, 3, 4, 5 şeklinde puan verilerek bilgisayara işlenmiştir. Veri kütüğüne aktarılan bilgiler, elde edilmek istenen amaçlara uygun olarak değerlendirmeye tabi tutulmuştur. Bilgisayar aracılığı ile araştırmanın bağımlı değişkenlerine göre; kesinlikle katılmıyorum, katılmıyorum, kararsızım, katılıyorum, kesinlikle katılıyorum, derecelerindeki frekanslar ve bu frekanslara ait yüzdelere hesaplanmıştır. Verilerin niteliği esas alınarak yüzde dağılımı, puan değeri ve frekans gibi bir takım istatistik analiz yöntemlerinden yararlanılmıştır. Araştırmada toplanan verilerin analiz edilmesinde, SPSS 13.0 paket istatistik programı kullanılmıştır.

C) Araştırma Bulgularının Değerlendirilmesi

Bu başlık altında, elde edilen verilerle yapılan istatistik analizler, yukarıda verilen sınıflandırma doğrultusunda tablolar halinde sunulmuştur. İstatistik analizlerde ve bu analizlerle ilgili tablolarda kullanılan işaretler ve anlamlar; "F", Frekans (Katılım sayısı), "X", Puanlar (Katılımın Likert ölçeğine göre puan değeri) ve "%", Yüzdeler şeklindedir. Analizlerden elde edilen bulgular araştırma esnasında yapılan kişisel gözlemlere dayanarak yorumlanmış ve alt başlıklar halinde aşağıda sıralanmıştır.

1) SB'de Çalışanların Demografik Özellikleri

SB'de çalışanların demografik özelliklerini belirlemek amacıyla eğitim durumları, ünvanları, yaşları, medeni durumları ve cinsiyetleri araştırılmış ve elde edilen bilgiler Tablo 1'de sunulmuştur.

Tablo 1. Demografik özellikler

Demografik Özellikler		F	%
Eğitim Düzeyi	İlkokul	3	0,034
	Ortaokul	11	0,126
	Lise	22	0,252
	Üniversite	43	0,494
	Lisans Üstü	8	0,091
Ünvan	Ustabaşı	53	0,609
	Orta Yönetici	21	0,242
	Üst Yönetici	13	0,149
Yaş	18 - 24	4	0,045
	25 - 31	32	0,367
	32 - 38	27	0,310
	39 - 45	21	0,241
	46 ve üzeri	17	0,195
Medeni Durum	Evli	69	0,793
	Bekar	18	0,206
Cinsiyet	Erkek	74	0,850
	Kadın	13	0,149

Tablo1 incelendiğinde SB’de çalışanların eğitim düzeyi açısından büyük bölümünün üniversite mezunu (% 49.4) olduğu ve bunu % 25.2 ile lise mezunlarının izlediği, ünvanları itibariyle önemli kısmının (% 60.9) mesela ustabaşı olduğu ve bunu % 24.2’le orta yöneticilerin izlediği görülmektedir. Cevaplayıcıların yaşlarına bakıldığında büyük bölümünün (% 36.7) 25-31 yaş grubunda olduğu ve bunu % 31 ile 32-38 yaş grubunun izlediği görülmektedir. Bu sonuçlardan SB’de çalışanların önemli kısmının (% 36.7) belli bir olgunluğa ermiş 25-31 yaş grubunda yer aldığı söylenebilir. Cevaplayıcıların medeni durumları açısından büyük bölümünün evli (% 79.3) olduğu, cinsiyetleri itibariyle önemli kısmının (% 85.0) erkek olduğu görülmektedir.

2) Çalışılan Bölüm, Çalışma Süresi ve İş Türü

SB’de çalışanların çalıştıkları bölümler, çalışma süreleri ve iş türleri araştırılmış ve elde edilen bilgiler Tablo 2’de gösterilmiştir.

Tablo 2’ye göre, SB’de çalışanların çalışılan bölüm açısından büyük bölümünün Büroda (% 31.0) çalıştığı ve bunu % 60.9’le atölye izlediği, çalışma süreleri itibariyle önemli kısmının (% 51.7) 8-11 çalışma süresine sahip olduğu ve bunu % 26.4’le 4-7 çalışma süresinin izlediği görülmektedir. Bu bulgu, çalışanların çalışma alanlarında yeterli tecrübeye sahip olduklarının ve nitelikli eleman vasfına haiz olduklarının göstergesidir. Cevaplayıcıların iş türlerine bakıldığında büyük bölümünün (% 48.2) teknik olduğu ve bunu % 39.0 ile idari iş türünün izlediği görülmektedir. Bu sonuçlardan SB’de çalışanların önemli kısmının teknik eleman grubunda yer aldığı söylenebilir.

Tablo 2. Çalışılan bölüm, çalışma süresi ve iş türü

Çalışma Durumları		F	%
Çalışılan Bölüm	Büro	27	0,310
	Atölye	53	0,609
	Vasıfsız	7	0,080
Çalışma Süresi	0 - 3	19	0,218
	4 - 7	23	0,264
	8 - 11	45	0,517
İş Türü	Teknik	42	0,482
	İdari	34	0,390
	Diğer	11	0,126

3) SB Konusunda Bilgi Düzeyi

SB’de çalışanların SB’nin işleyişi, faaliyetleri ve amaçları konusunda yeterli bilgiye sahip olup olmadıkları ile ilgili düşünceleri hakkında elde edilen bilgiler Tablo 3’te gösterilmiştir.

Tablo 3’e göre, ankete katılan 87 kişinin 735’i SB fikir belirtecek düzeyde bilgiye sahip olduğunu belirtirken, %080’si yeterli bilgiye sahip olmadıklarını ifade etmişlerdir. Bu bulgu, SB çalışanlarının SB’nin faaliyetleri ve amaçları konusunda bilgi sahibi olduklarını göstermektedir. Özellikle büyük teknolojik yatırımlarının yapıldığı ve bunların geri dönüşümlerinin de kısa sürede gerçekleşmesi gerektiği düşünülürse, SB çalışanlarının SB’nin bağlı olduğu kuruluşların kararlarına katılmalarının, bilgi birikimlerini Gaziantep halkına ve diğer illere aktarmalarının, SB’nin işleyiş şekli, amacı ve faaliyetleri hakkında güçlü bir tanıtım aracı olarak kullanılabileceği ifade edilebilir. Çünkü, siz ne kadar kaliteli mal ve hizmet üretirseniz üretin, eğer etkin bir tanıtım ile hedef kitlenize tam olarak tanıtıyorsanız sizin mal ve hizmetlerinizi satma olanağınız yoktur.

Tablo 3. SB konusunda bilgi düzeyi

Bilgi Durumu	F	%
Yeterli Bilgiye Sahibim	64	0,735
Yeterli Bilgiye Sahip Değilim	7	0,080
Kısmen Bilgi Sahibiyim	16	0,185
Toplam	87	1,000

4) SB'nin Ekonomik Etkileri

SB'de çalışanların SB'nin Gaziantep'in ekonomik etkilerine ve mevcut duruma ilişkin düşünceleri Tablo 4'te sunulmuştur.

Tablo 4'te SB'nin Gaziantep'in ekonomik yapısı üzerindeki makroekonomik etkilerine ilişkin ortalamalar ve standart sapmalar görülmektedir. Tablo 4'te görüleceği üzere makroekonomik etki boyutunun alt kriterleri açısından, ankete cevap verenler arasında ekonomik yönde olumlu değişim en önemli etki olarak görülmektedir (Ort; 78). Bunu (ort; 70) ile Ekonomik faaliyetlerde artış ve canlılık sağladığı etkisi izlemektedir. Üçüncü önemli etki ise (Ort; 61) Gaziantep ilinin gelişmesine olumlu katkısı olduğu anlaşılmaktadır.

Tablo 4. SB'nin makroekonomik etkileri

Makroekonomik Etkiler	F	Ort*4,5	%
Gaziantep'te ekonomik yönde olumlu bir değişim meydana getirmiştir.	87	78	0,896
Gaziantep ilinin gelişmesine olumlu katkısı vardır.	87	61	0,701
Ekonomik faaliyetlerde artış ve canlılık sağlamıştır.	87	70	0,804
Teknoloji transferini ve kullanımına artırmıştır.	87	45	0,517
Doğrudan yabancı yatırımların oluşmasını ve artmasını sağlamıştır.	87	38	0,436
Dış ticaret artışı sağlamıştır.	87	78	0,896
Yerel firmaların rekabet gücünü yükseltmiştir.	87	51	0,586
İstihdam sorununun çözümüne katkıda bulunmuştur.	87	37	0,425
Ekonomik büyüme ve kalkınmaya olumlu katkıda bulunmuştur.	87	48	0,551
Komşu illerle ekonomik ilişki açısından olumlu etki yaratmıştır.	87	56	0,643

*1. Kesinlikle Katılmıyorum, 2.kısmen katılmıyorum, 3. kararsızım, 4-kısmen katılıyorum, 5. Tamamen Katılıyorum şeklindedir.

SONUÇ

SB'ler genel olarak 1970'li yıllardan itibaren dünya ticaretinde önemli bir rol oynamaya ve iktisat literatüründe yer almaya başlamıştır. Günümüz küreselleşme sürecinde SB uygulamaları her geçen gün giderek artmakta ve özellikle Gelişmekte Olan Ülkeler açısından bir takım makroekonomik etkiler yaratmak suretiyle giderek daha da önemli hale gelmektedir. SB'nin ekonomik etkilerinin belirlenmesinin amaçlandığı bu araştırma Gaziantep İl Merkezi'nde yaşayan SB çalışanlarına uygulanmış ve 87 cevaplayıcıdan toplanan bilgilerin analiz edilmesiyle şu sonuçlara ulaşılmıştır:

- SB çalışanları demografik özellikleri itibarıyla incelendiğinde önemli bir bölümünün (% 49.4) üniversite mezunu olduğu ve bunu lise mezunlarının (% 25.2) izlediği; cevaplayıcıların önemli kısmının (% 60.9) mesela ustabaşı olduğu ve bunu % 24.2'le orta yöneticilerin izlediği; çalışanların büyük bölümünün (% 36.7) 25-31 yaş aralığında yer

aldığı; medeni durum açısından % 79.3 ile evlilerin, cinsiyet açısından ise % 85.0 ile mesela erkeklerin ilk sırada geldiği belirlenmiştir.

- İncelenen sahada çalışanların, çalışılan bölüm açısından büyük bölümünün atölyede (% 60.9) çalıştığı; çalışma süreleri itibariyle önemli kısmının (% 51.7) 8-11 çalışma süresine sahip olduğu ve cevaplayıcıların iş türleri açısından büyük bölümünün (% 49.2) teknik olduğu tespit edilmiştir.
- SB'de çalışanların büyük bölümünün SB'nin işleyişi, faaliyetleri ve amaçları konusunda yeterli düzeyde bilgiye sahip oldukları belirlenmiştir.
- SB'nin Gaziantep'in ekonomik yapısı üzerindeki makroekonomik etkileri açısından en önemli etkileri; ekonomik yönde olumlu değişim %89.6 ve Gaziantep ilinin gelişmesine olumlu katkısı % 70.1 olarak sıralandığı tespit edilmiştir.
- SB'de çalışanların (% 73.5)'nin SB konusunda fikir belirtecek düzeyde bilgiye sahip olduğu, %265'nin ise yeterli bilgiye sahip olmadıkları belirlenmiştir.

Araştırmada elde edilen ve yukarıda maddeler halinde sıralanan sonuçlar ışığında şu önerilerde bulunulabilir:

- Çalışanların bir bütün olarak eğitim düzeylerinin artırılmasına yönelik olarak, hizmet içi eğitim programlarının hazırlanmasının, diğer SB'lerle eğitim amaçlı rotasyon çalışmalarının yapılmasının ve SB'deki firmaların eğitim ve AR-GE çalışmaları için ek bütçe oluşturmalarının gerekli olduğu belirtilebilir.
- Halen SB çalışanlarının büyük bölümünü orta yaş kabul edilebilecek bir çalışan grubu oluşturmaktadır. Dolayısıyla SB'de faaliyet gösteren firmalar, iyi eğitilmiş, nitelikli ve daha genç yaş gruplarını da kapsayan personel çeşitlendirmesine yönelmelidirler.
- Diğer yandan özellikle bayan çalışan sayısını artırma noktasında, bayanlara özel çalışma koşulları oluşturulmalı, farklı hizmet çeşitleri sunulmalı ve çalışma teşvikleri verilmelidir.
- Çalışılan bölüm itibariyle mevcut olan vasıfsız elemanlara yönelik olarak, mesleki eğitim programları hazırlanmalı ve bu programların niteliğini yükselmeye yönelik tedbirler alınarak çalışanların öğrenme düzeyleri en üst seviyeye çıkarılmalıdır.
- SB'de çalışanların bilgi düzeylerinin yükseltilmesi için, çalışanlar arasında bilgi paylaşımının artırılmasına yönelik ortamlar oluşturulmalı, çalışanların yerel proje ve faaliyetlere birlikte katılımları sağlanmalı ve SB yöneticilerinin, kamu ve özel kurum, kuruluş, sivil toplum örgütleri ve gönüllü kuruluşların katıldığı bilgilendirme toplantıları yapılmalıdır.
- Araştırmada elde edilen temel sonuç, SB çalışanlarının SB'nin Gaziantep'in ekonomik yapısı üzerindeki etkilerini mesela 87 kişiden 8'i yeterli bulmamıştır. Bu nedenle SB yöneticileri ve politika yapıcıların SB'nin olumlu ekonomik etkilerini artırıcı önlemler alması gerekmektedir. Bu bağlamda özellikle ülke genelinde dengeli ve yabancı sermayenin de yer alacağı bir sanayi mozaiği oluşturmak için SB'ye yönelik yasa uygulamaların kesintisiz bir şekilde sürdürülmesinin ve SB'deki sanayicilerin hem ülke içinde hem de uluslararası platformda haksız rekabet ortamlarından korunmasının gereklilik arz ettiği ifade edilebilir. Ayrıca, SB'de bulunan mevcut yabancı sermaye yatırımlarının daha cazip başka bölge ve/veya ülkelere kaymasını önlemek için, SB'ye verilen devlet teşviklerinin artırılması ve SB'nin cazibesinin yükseltilmesi önem arz etmektedir.

KAYNAKÇA

- Bağ, T. (2001). *İstatistik*, Seçkin Kitabevi, Ankara. s.12
- Bolin, R.L. (1996). Free Zones and Export Processing Zones in Central Europe/CIS to Speed Trade With Western Europe, <http://www.wepza.org/publications.html>, (11.05.2007).
- Bolin, R.L. (1997). Export Processing Zones Move to High Technology (How Can Government Assist?), <http://www.wepza.org/publications.html>, (11.05.2007).
- Chaudhuri, T.D. and S. Adhikari (1993). Free Trade Zones with Harris-Todaro Unemployment: A Note on Young-Miyagiwa, *Journal of Development Economics*, 41: 157-162.
- Dabour, N., Md.(1999). Free Trade Zones in the Aftermath of the Uruguay Round: Experience of Selected OIC Member Countries, *Journal of Economic Cooperation*, 20 (4): 1-33.
- DTM-SBGM (2007). Serbest Bölgeler Hakkında Genel Bilgi: Türkiye Serbest Bölgeleri, <http://www.dtm.gov.tr/dtmadmin/upload/SB/ABliskilerDb/atinterigenelbil.doc>, (16.05.2007).
- Ege, Y. (1999). Serbest Bölgeler Yatırımların ve İhracatın Arttırılmasında Büyük Önem Taşıyor, *Dünya Gazetesinin Türkiye'de Serbest Bölgeler Eki*, 2 Haziran.s.1
- Erdoğan, E. (1985). *Serbest Bölgeler ve Türkiye'de Bir Model Denemesi*, A.Ü. Yayınları No:110, Eskişehir, s.21
- GASBAŞ (2004). Sık Sorulan Sorular: Serbest Bölge Nedir? <http://www.gasbas.com.tr/serbestbolge.pdf>, (15.05.2007).
- GASBAŞ(2007).Gaziantep Serbest Bölgesi Kurucu ve İşleticisi A.Ş.: Hakkımızda, <http://www.gasbas.com.tr/hakkimizda.asp>, (15.05.2007).
- Hamada, K. (1974). An Economic Analysis of the Duty-Free Zone, *Journal of International Economics*, 4: 225-241.
- Hamilton, C. and L.O. Svensson (1982), On the Welfare Effects of a 'Duty-Free' Zone, *Journal of International Economics*, 13:45-64.
- Haywood, R.C. (2004). Developing Trade Capacity Through Free Zones, *Journal of The Flagstaff Institute*, 28 (1): 43-52.
- Haywood, R.C. and Bolin, R.L. (2001). The Dynamic Transformation of Economic Zones in Development, WEPZA, <http://www.wepza.org/publications.html>, (11.05.2007).
- Kibritçioğlu, A. (1997). Serbest Bölgelerin Olası Makroekonomik Etkileri ve Düşündürdükleri, *Liberal Düşünce Dergisi*, 2(6): 75-88.
- Manezhev, S.A. (1995).Free Economic Zones and the Economic Transition in the Chinese People's Republic and Russia, *Russian and East European Finance and Trade*, 31(2): 76-87.
- Marangoz, M. ve İçerli, M.Y. (2000). Ege Serbest Bölgesi'nin İzmir'in Sosyo-Ekonomik Yapısı Üzerine Etkileri Konusunda Bu Bölgede Çalışanların Düşüncelerinin Öğrenilmesine Yönelik Bir Araştırma, *Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 2(2): 181-191.
- Peng, L.D. and Vellenga, D. (1993). The Government's Roles in Promoting Logistics Services in China, *Lojistics and Transportation Review*, 29(4): 301-318.
- Pollack, E.E. (1981). Free Ports, Free Trade Zones, Export Processing Zones and Economic Development, içinde B.S. Hoyle and D.A. Pinder, (eds.), *Cityport Industrialization and Regional Development*, London, Pergamon, 37-45.
- Rodriquez, C.A. (1976). A Note on the Economics of the Duty-Free Zone, *Journal of International Economics*, 6:385-388.
- Seyidoğlu, H. (1999). *Uluslararası İktisat: Teori, Politika ve Uygulama*, Geliştirilmiş 13. Baskı, İstanbul. s.189
- Sklair, L. (1986). Free Zones, Development and the New International Division of Labour, *Journal of Development Studies*, 22(4):753-759.

- Sönmez, M. (1995). *Sınır ve Kıyı Ticareti*, 1. Baskı, Erzurum.ss.22-23
- Tatlı, A.K. (2007). Küreselleşme Sürecinde Sanayi, Anadolu Organize Sanayi Bölgesi Serbest Kürsü, <http://www.anadoluosb.org.tr/page.php?ID=9>, (15.05.2007).
- Tüzmen,K.(2007).Serbest Bölgeler, Türkiye Bilim Sitesi, <http://www.genbilim.com/content/view/1920/89/>, (15.05.2007).
- UNESCAP-KMI(2005).Free Trade Zone and Port Hinterland Development, http://www.unescap.org/TTDW/Publications/TFS_pubs/pub_2377_fulltext.pdf, (11.05.2007).
- Wei G. (1999). The Dynamics Of Export-Processing Zones, UNCTAD Discussion Papers, No: 144, <http://www.unctad.org/en/pub/pubframe.htm>, (12.05.2007).
- Young, L. (1987). Intermediate Goods and the Formation of Duty-Free Zones, *Journal of Development Economics*, 25: 369-384.
- Young, L. and Miyagiwa, K. (1987). Unemployment and the Formation of Duty-Free Zones, *Journal of Development Economics*, 26: 397-405.